EIX 1: FEMINISMES I LGBTI+

Reconstruir la comunitat per tenir futur

David Jiménez Urbán, Marina Muñoz Puig

Fotografia de Marta Mas Girones

A banda dels dos autors, en aquest article hi han contribuït les següents persones: Sílvia Caufapé Hostench, Laura Esteve Alguacil, Arnau Nonell Rodríguez, Júlia Pascual Bordas, Jhenifer Dahiana Salazar Marín, Zainab Tamara Zubair i Tamar Zamora Hinojosa.

Des dels seus inicis el març de 2020, la crisi de la COVID-19 ha marcat profundament la nova agenda feminista i LGTBI+. Tant a escala global com en els casos particulars de Barcelona i Catalunya, la pandèmia ha posat en relleu qüestions que ja abans eren reptes importants per a tots dos moviments, i les ha aguditzat i visibilitzat. L'aturada de la vida pública, la reducció encara més dràstica de la vida social i comunitària, la intensificació de les violències masclistes i LGTBI+fòbiques a l'espai de la llar en moments com el del confinament o la visibilització de les condicions de precarietat en què s'exerceixen els treballs de cures són alguns factors que marquen la situació social a la qual els moviments feministes i LGTBI+ han de donar resposta.

Feminismes, una esmena a la totalitat

Aquesta nova crisi, en realitat, només accentua debats que ja estaven oberts en els moviments feministes i LGTBI+ abans. D'una banda, el de la representativitat dins dels propis col·lectius feministes i LGTBI+ i de com fer dels espais feministes i LGTBI+ llocs on les persones migrades, racialitzades, lesbianes, bisexuals, trans i persones amb diversitat funcional siguin visibles. I que s'incorporin les seves experiències als discursos i lluites feministes i LGTBI+. D'altra banda, la crisi de les cures en una societat que jerarquitza el món productiu al món reproductiu, que s'estructura al voltant de la feina assalariada i que oblida per complet necessitats i experiències vitals quan aquestes no són productives. I, finalment, els acostaments feministes a les violències masclistes i la cerca de respostes a les agressions més enllà de les solucions punitives per les quals han apostat les diferents legislacions d'igualtat fins ara.

Els feminismes, com diu Maria Rodó-Zárate (2021) [1], són una esmena a la totalitat d'aquest sistema, la seva manera d'organitzar-se i la forma en què aquest genera violències i desigualtats. Les joves feministes i LGTBI+ ens situem en aquesta idea d'esmena a la totalitat per plantejar quins són els principals reptes als quals s'enfronten els feminismes i la lluita LGTBI+ i proposar solucions.

Invisibilització en les lluites feministes i LGTBI+

En els darrers anys, una de les qüestions centrals que reclama l'atenció dels moviments feministes i LGTBI+ són les demandes de visibilització i reconeixement de la diversitat dins dels propis moviments. Aquestes les podem veure clarament en jornades reivindicatives com el 8 de març, on col·lectius de dones racialitzades decideixen no sumar-se a la manifestació unitària, denunciant la seva invisibilització dins del moviment feminista. O el reclam de les dones lesbianes a les lluites LGTBI+, on sovint se senten infrarepresentades dins d'un col·lectiu on la majoria de visibilitat la tenen els gais.

Tot i que els moviments feministes i LGTBI+ són molt diversos, i que en els darrers anys el discurs interseccional ha proliferat, continua havent-hi una bretxa entre discurs i pràctica. Així, sovint es tendeix a invisibilitzar les persones que formen part de col·lectius minoritzats i, quan són visibles, ho són per *tokenisme*, és a dir, com a manera de cobrir una quota que presenti a aquest moviment com a implicat en lluites més diverses. Si bé els reclams dels moviments presenten les necessitats dels col·lectius minoritzats, a la pràctica, les relacions entre els membres continuen governades per relacions de desigualtat, basades en el racisme, sexisme i altres opressions. Davant d'aquesta situació, trobem als col·lectius una manca generalitzada de propostes reals per revertir aquestes situacions de vulnerabilitat i les dinàmiques a les que porta la fixació de "quotes".

> Tot i que els moviments feministes i LGTBI+ són molt diversos i ha proliferat el discurs interseccional, continua havent-hi una bretxa

> entre discurs i pràctica. Sovint es tendeix a invisibilitzar els col·lectius minoritzats

Davant d'aquestes inèrcies, calen esforços per revertir-ho. Per això, un punt d'inici per abordar aquest tema seria treballar-ho des de la sensibilització i l'educació, amb els col·lectius, moviments, assemblees, partits i sindicats. Institucions com el Consell de la Joventut de Barcelona o l'Ajuntament de Barcelona tenen la capacitat i els mitjans per organitzar formacions de sensibilització on es posin en qüestió els privilegis, el racisme estructural, les violències, les LGTBI+-fòbies. Aquestes formacions, a més, es poden plantejar des de l'obligatorietat per a associacions i organitzacions de nova creació, per garantir que es constitueixen des de la igualtat, la no discriminació i la prevenció de les violències. I tot això, sense oblidar adreçar-se a la població general, amb campanyes que es podrien organitzar des de les administracions locals i provincials.

Punitivisme o justícia transformadora?

Una altra qüestió absolutament central en els debats feministes és la de les violències i com hi articulem respostes. Sovint aquestes reaccions a les violències masclistes i LGTBI+-fòbiques parteixen d'una perspectiva punitivista, d'entendre-les com un fet aïllat i individual, descuidant les estructures heteropatriacals que les generen. Malgrat que el dret penal sembla a dia d'avui l'única via d'actuació davant d'aquestes violències, els feminismes hem de qüestionar aquests mecanismes, ja que el càstig és una de les peces centrals per al sosteniment del sistema patriarcal: els codis penals es defineixen en funció de qui té el poder a les nostres societats i reprodueixen els models d'interpretació hegemònics respecte al gènere, la sexualitat, la classe i la raça. Les respostes punitives, per tant, intenten donar una resposta a un cas concret amb mitjans propis del sistema, i sovint s'obliden de pensar en la transformació de les estructures que van provocar aquestes situacions de violència.

Per tant, a l'hora de plantejar una resposta a les violències masclistes i LGTBI-fòbiques, és necessari plantejar-nos una sèrie de qüestions: què és la violència? Quines violències patim? On les patim? Quin objectiu perseguim quan donem resposta a aquestes violències? Com ens afecta la violència? Les violències no són només agressions físiques o directes, és a dir, no són només violències aquelles accions que jurídica o administrativament són penades o tenen algun tipus de sanció. Les violències masclistes són "expressions patriarcals d'una desigualtat estructural, que s'articulen mitjançant mecanismes físics, psicològics, materials o simbòlics" [2]. Aquestes expressions de desigualtat estructural es donen a molts llocs, tant a la llar com a fora, tant en l'àmbit de la parella com a fora, tant a persones cisheterosexuals com a persones a LGTBI+..., ja que són expressions d'unes estructures socials que ens afecten a totes les persones.

El fet de no reconèixer totes aquestes conductes com a violències masclistes o LGTBI+-fòbia i quedar-se només amb la "punta de l'iceberg" té una conseqüència doble. En primer lloc, que quan fem aquestes accions moltes vegades no som conscients que estem exercint violència i, en alguns moments, en major o menor mesura, totes les hem exercit, perpetuant

el masclisme i la LGTBI+-fòbia. En segon lloc, el fet de no reconèixer-les com a violències no permet a les mateixes víctimes ser conscients de la violència rebuda. Per tant, per respondre a aquesta situació, caldria impulsar programes educatius sobre violències amb l'objectiu de donar eines a totes les persones per detectar aquestes violències –que a vegades són més subtils–, per a reconèixer-les i, per tant, per no exercir-les.

Una altra qüestió a abordar és el lloc on exercim i patim aquestes violències. Les violències es produeixen a molts espais, entre els quals volem destacar la pròpia llar, el carrer i els moviments socials. A casa, en aquestes violències es repliquen dinàmiques que tenen a veure també amb l'edat, el nivell econòmic, el gènere o la sexualitat de cadascú. Al carrer, s'ha de tenir en compte que l'espai públic no és neutral, i que determinades configuracions de l'espai i l'urbanisme estan pensades des d'una òptica patriarcal i, per tant, afavoreixen i perpetuen determinats tipus de comportaments i violències. Pel que fa als moviments socials, detectem que generalment no entenem la dimensió estructural o col·lectiva de les violències i no ens responsabilitzem d'allò que cal fer després de l'agressió i amb l'agressor sense caure en la ràbia i la venjança, i aquests tipus de respostes retroalimenten l'individualisme a l'hora de gestionar la violència masclista i LGTBI+-fòbica.

Les respostes punitivistes a les violències les converteixen en un fet aïllat. Hem d'aspirar a trencar amb l'òptica que imposen els esquemes penals i desconstruir el pensament cisheteropatriarcal. Hem d'intentar erradicar dels nostres imaginaris la dualitat maniquea delinqüent-víctima o les lectures identitàries dels feminismes i la lluita LGTBI+ que entenen a les dones i persones LGBTI+ només com a víctimes i als homes cisheterosexuals només com a potencials agressors, i començar a pensar en un nou model de justícia integral, que pensi en les estructures més enllà de les identitats. En aquest sentit, ens sembla clau treballar amb els homes en la prevenció i l'abordatge de violències. Per això, proposem desenvolupar serveis d'atenció a homes als municipis, amb l'objectiu de fer pedagogia, identificar comportaments violents, promoure l'assumpció de responsabilitats i treballar des del desig de canvi i no des del càstig.

> Les respostes punitives a les violències masclistes les converteixen en un fet aïllat i obliden la transformació de les estructures que provoquen aquestes situacions de violència

La justícia feminista ha d'intentar ampliar els debats dins dels moviments feministes i LGTBI+, transcendir la justícia penal i pensar-se des de la comunitat. És una aposta que advoca per transformar la societat a través de la reparació del dany causat, i del canvi de les persones i les estructures que han propiciat aquestes violències amb l'objectiu d'aconseguir que no es tornin a repetir. Les polítiques proposades des de les institucions no han aconseguit corregir les desigualtats socials i donar respostes que modifiquin el paradigma actual. Hem de construir una justícia col·lectiva, que pugui oferir alternatives educatives com a forma de prevenció i resolució de conflictes.

La crisi de les cures

Des de fa dècades, les feministes advoquen per *posar la vida al centre*. A la pràctica, això és tradueix en reconèixer la importància del treball domèstic i de cures. Un treball que sovint és invisibilitzat, no remunerat o molt precaritzat. La necessitat de visibilitzar el treball de cures parteix de dues premisses. En primer lloc, el treball de cures està conformat per totes aquelles activitats que sostenen la vida, i que impliquen des de l'atenció de les necessitats materials de les persones fins als aspectes relacionats amb les emocions i les relacions personals. En segon lloc, perquè sense el treball de cures, que reprodueix la força de treball, no és possible el treball productiu.

Aquesta necessitat de reconèixer el treball de cures s'ha fet encara més evident arrel de la crisi sanitària provocada per la COVID-19. La pandèmia ha accentuat i ha fet més visible *la crisi de les cures*. Una crisi conseqüència d'un sistema neoliberal que situa el benefici econòmic per sobre de la vida, reduint l'Estat del benestar a la mínima expressió, i que resulta en la privatització del treball de cures i la precarització de la vida de les dones. Aquesta precarització i privatització les podem veure, d'una banda, en les persones que es dediquen a la cura de persones dependents o en les treballadores de la llar, col·lectius sovint molt feminitzats i racialitzats. De l'altra, en la delegació del treball de cures de l'Estat a les famílies; un exemple clar va ser el tancament de les escoles a l'inici del confinament total.

Aquests exemples ens mostren que les cures són vistes com una qüestió privada i individual, per tant, podríem dir que vivim en societats que no cuiden. Podem aprofitar la crisi de la COVID-19 per repensar com organitzar la vida social i econòmica posant les cures al centre de les decisions. Algunes propostes que ens poden ajudar a iniciar aquest camí són les següents. En primer lloc, el desenvolupament d'una Renda Bàsica Universal (RBU), entesa com un ingrés suficient per cobrir les necessitats més bàsiques que parteix d'una redistribució de la riquesa d'un Estat i que tothom cobraria sense cap tipus de condicionant ni cap retallada de drets. Un canvi de paradigma d'aquesta magnitud tindria diversos efectes pel que fa a les cures. D'una banda, dignificaria a les treballadores de les cures i la llar, que en tenir el mínim de vida ja cobert podrien exigir millores salarials i més drets reconeguts, ja que tindrien les eines per plantar-se davant de qui els ofereix salaris i condicions indignes. D'altra banda, afavoreix el dret a cuidar. La Renda Bàsica Universal ens allibera temps, ja que amb les necessitats bàsiques cobertes, no serà necessari assumir feines amb jornades interminables que no deixen temps per a la vida.

És a dir, la Renda Bàsica Universal pot servir per passar de la centralitat del treball a la centralitat de la vida. Treballant menys temps i amb millors condicions laborals, s'obre la possibilitat de repensar la cura dins la llar, tot i que aquesta renda caldrà acompanyar-la d'altres polítiques feministes que fomentin que aquest temps guanyat es dediqui a la cura a parts iguals entre homes i dones i que evitin reproduir velles desigualtats i generar-ne de noves. La Renda Bàsica Universal és una eina destinada a generar les condicions per a processos de transformació social, però l'hem d'acompanyar, com proposem a continuació.

Altres propostes complementàries passen per la creació d'espais comunitaris basats en el suport mutu, on les persones es puguin conèixer i ajudar-se les unes a les altres, compartint recursos tan materials com immaterials. Alguns exemples són els grups de criança o les xarxes de suport veïnals creades arrel de la pandèmia. D'aquesta manera, les cures es col·lectivitzen i s'enforteixen els lligams de solidaritat entre les persones; a més, la cura passa a ser una qüestió compartida. Aquests espais es podrien impulsar des dels moviments socials, des de la comunitat, i l'administració pública hi tindria un rol de suport, proveint els recursos necessaris per tal de que aquests espais prosperin.

> Les cures són vistes com una qüestió privada i individual: podríem dir que vivim en societats que no cuiden. La Renda Bàsica Universal pot servir per passar de la centralitat del treball a la centralitat de la vida

També cal promoure la inclusió de les cures en l'educació, de manera que la cura sigui vista com una tasca indispensable en el nostre dia a dia. I per últim, repensar l'espai públic amb perspectiva feminista. En aquest cas, l'urbanisme feminista proposa transformar els nostres pobles i ciutats amb l'objectiu de crear entorns urbans que facilitin les tasques de cura, que siguin amables amb la vida i on l'activitat econòmica deixi de ser el punt central des del qual s'organitza tot. Amb la Renda Bàsica Universal, espais comunitaris, recursos, educació que incorpori les cures i transformant l'espai urbà, podríem fer els primers avenços per revertir aquesta crisi de les cures i viure en societats que cuiden.

Esperança i futur

Quan ens imaginem un futur feminista, ens imaginem un futur en el qual puguem reconstruir els nostres vincles i tornar a les formes de vida autènticament col·lectives que el capitalisme ens ha furtat. Pensar en aquest futur és ampliar radicalment els Estats del benestar, de manera que tothom tingui garantides les seves necessitats, i revertir els processos de mercantilització i privatització de les cures. Com dèiem a l'inici, els feminismes son una esmena a la totalitat i, per això, han de contraposar la vida al capital: necessitem espais on inventar noves formes col·lectives de gestionar la reproducció social, noves formes de reconstruir el món i en definitiva noves maneres de viure d'una forma sostenible.

En aquest futur comunitari, hem de fer els esforços necessaris per entendre que tots i totes ocupem posicions diferents i tenim diferents vivències que hem de reconèixer i de les quals podem aprendre molt. Quan puguem fer això, serà quan podrem treballar realment plegades per un alliberament total i pel futur feminista i divers que volem crear des de la comunitat.

Un nou món que serà just si aconseguim desarticular el patriarcat com a estructura de

poder i enfortir allò col·lectiu, generant una nova justícia, que es construeixi des de la sobirania i l'autonomia, que tingui capacitat d'educar, de crear nous imaginaris no-sexistes, que posi en valor les cures i que generi xarxes de suport i noves formes de gestionar els conflictes. Les cures, les vulnerabilitats, la comunitat i el rebuig a totes les opressions són elements fonamentals d'aquest nou model d'abordatge de les violències i d'aquest futur comunitari en el que creiem.

REFERÈNCIES

1 — Rodó-Zárate, Maria (2021). Ponència Àgora de 100, pronunciada el maig de 2021.
2 — Vari@s Autor@s (2020). *¿Y qué hacemos con los violadores? Perspectivas anarquistas sobre cómo afrontar la violencia sexual y otras agresiones machistas*. Descontrol.

David Jiménez Urbán
David Jiménez Urbán és filòleg, especialista en comunicació i activista. És cofundador de la Comisión 19M a Extremadura i va participar en diferents col·lectius LGTBI, feministes i ecologistes a diverses ciutats. Ara mateix, milita a Barcelona, a la Crida LGBTI, des d'on aposta per teixir aliances i unir lluites. L'any 2020 va impulsar el manifest "Col·lectius LGBTI per la Renda Bàsica Universal".

Marina Muñoz Puig
Marina Muñoz Puig és investigadora predoctoral al Departament de Ciències Polítiques i Socials a la Universitat Pompeu Fabra. La seva recerca se centra en la participació i representació política de les dones des d'una perspectiva interseccional.